

Tragom prošlosti: obiteljska knjižnica Patačićevih kao dar akademijskoj knjižnici u Zagrebu

IRENA GALIĆ BEŠKER

1. Uvod

Od samih početaka knjižnični fond današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu izgrađivan je darovima. Jedna od darivateljica bila je i grofica Eleonora Patačić (1770. – 1834.), supruga velikog župana Požeške biskupije Bartola Patačića (1766. – 1817.) i kći Franje Patačića. Na temelju dvaju popisa dostupnih u knjižničnom arhivu istraživači su smatrali da je Eleonora Patačić građu darovala u dva navrata. U opisu darovane knjižnične građe oslanjat ćemo se na podatke koji su sačuvani u analima knjižnice Kraljevske akademije u Zagrebu te u knjižničnom arhivu iz 1835. godine. Prema mjerodavnom popisu darovane građe dar grofice Patačić iz 1818. obuhvaća 643 naslova i 906 knjižnih svezaka.¹ Najveći broj darovanih knjiga su *seicentine* (knjige tiskane u 18. stoljeću), a najmanji broj darovanih knjiga su *cinquecentine*

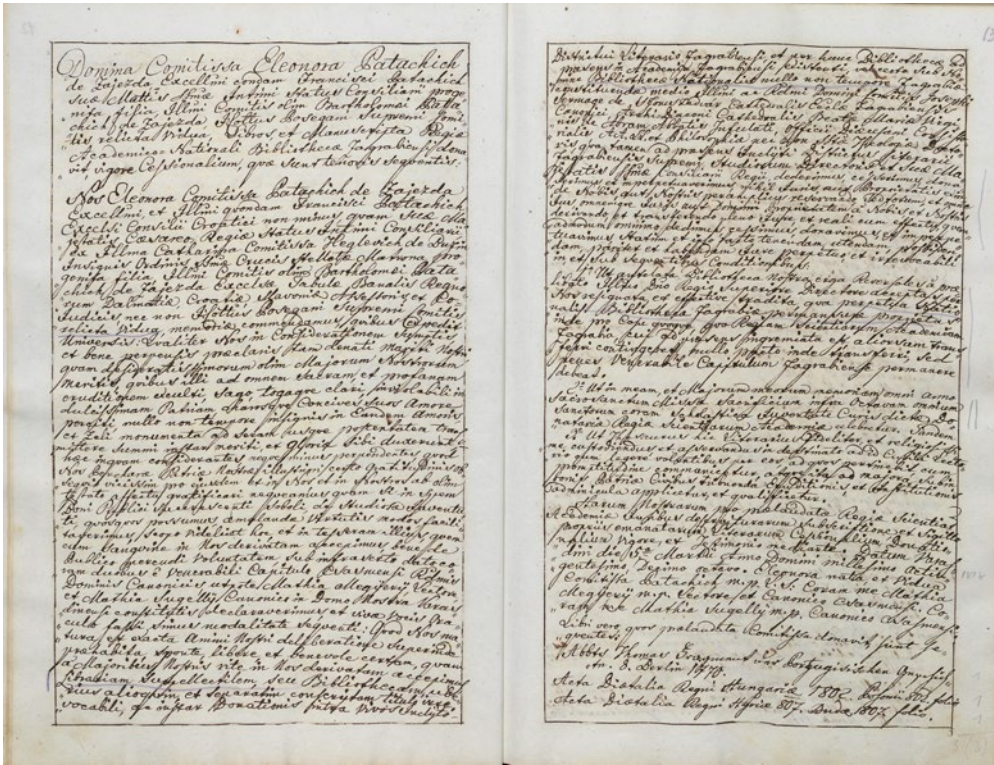
(16. stoljeće).² Prema katalogu darovanih knjiga iz 1835. godine grofica Patačić akademskoj je knjižnici darovala 784 naslova u 1778 svezaka. Najstarija darovana knjiga iz obiteljske knjižnice je postinkunabula *Flos ultimarum voluntatum* djelo pravnog sadržaja, kojemu je autor talijanski pravnik Rolandino de' Passaggeri. Otisnuo ju je 1. 8. 1502. godine venecijanski tiskar Giovanni Battista Sessa. Pisane tragove o njezinu čitanju na prvom listu knjižnog bloka ostavili su Matija i Bartol Patačić.

2. Knjižnica obitelji Patačić

Obiteljsku knjižnicu Patačićevih čini su djela različitog sadržaja i različite namjene. Na temelju dostupnih popisa darovane građe te na temelju istraživanja knjižničnog fonda Nacionalne i sveučilišne

1 Usp. Catalogus librorum, quos Academiae Regiae Zagrabien-sis donaverunt ... (R 3559), 34.

2 Brojčani omjer izgleda ovako: imamo 89 knjiga tiskanih u 15. stoljeću, 133 knjige tiskane u 17. stoljeću, 369 knjiga tiskanih u 18. stoljeću, 21 knjigu tiskanu u 19. stoljeću i 31 knjigu kojoj nije za-bilježena godina izdavanja. Popisane knjige su na latinskom (597), njemačkom (33), francuskom (7) i talijanskom (6) jeziku.

Sl. 1. Darovnica grofice Eleonore Patačić kojom primjerke iz obiteljske knjižnice daruje prethodnici današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, a naziva je Kraljevskom akademskom i nacionalnom knjižnicom u Zagrebu (Regia Academico-Nationalis Bibliotheca). Uz tekst darovnice priložen je abecedni popis darovanih naslova, kojih je ukupno 643
 Izvor podataka: Catalogus librorum Academiae Regiae Zagrabienis annis 1777 et 1818 donatorum (Zbirka rukopisa i starih knjiga, R 3559)

knjižnice u Zagrebu prikazat ćemo najznačajnija djela iz navedene knjižnice. Većina naslova iz obiteljske zbirke danas se čuva u Zbirci rukopisa Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Iz mnoštva naslova svakako je vrijedno spomenuti djela klasičnih pisaca (Homer, Ciceron, Kvintilijan, Livije, Lukrecije, Pindar, Tacit) te novovjekovni roman *Clelia* koji je napisala francuska spisateljica Madeleine de Scudéry. Vrijedne su spomena i humanističke povijesne kronike pisane u eneadama (Marco Antonio Sabellico) ili dekadama (Flavio Biondo, Antonio Bonfini), koje su ujedno važan izvor i za povijest hrvatskih zemalja. Njemački povjesničari Johannes Leunclavius i Philippus Lonicer autori su povijesnih djela o Turcima, tiskanih u Frankfurtu. Djela tiskana u folio formatu

također su bila dio obiteljske knjižnice. Diplommat i povjesničar Ivan Žigmund Herberstein, koji je bio u službi Maksimilijana I. i Karla V., napisao je jedno od prvih djela o Rusiji koje je do danas ostalo sačuvano u fondu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Među sačuvanim djelima u obiteljskoj knjižnici nisu bila rijetka ni djela praktične namjene, poput Fuchsova³ djela o biljnim vrstama ili Heresbachova o životu na ladanju. Među 643 naslova knjiga koje su 1818. godine darovane akademskoj knjižnici zabilježena su samo dva naslova na hrvatskom jeziku: *Decre-*

3 Njemački botaničar Leonhard Fuchs (1501. – 1566.) napisao je više od 500 biljnih vrsta u djelu *De historia stirpium commentarii insignes*. Po njemu je nazvana biljka fuksija, otkrivena na američkom kontinentu i na Novom Zelandu.

tum koterogaie Verbewczy Istvan diachki popiszal (Nedelišće, 1574.) i *Kratek navuk illiti vputyenyne kak dudovo belo drevo zassagyati* (Zagreb, 1768?). Prvo djelo je Pergošićeva kajkavska prilagodba pravnog priručnika kojemu je autor ugarski pravnik Istvan Werbőczy. Drugo anonimno djelo sadrži praktične upute o sadnji dudova drva. Zajedno s drugih devet knjiga na hrvatskom jeziku, *Kratek navuk* nalazi se na popisu darovanih knjiga grofice Patačić iz 1835. godine.⁴ U analima akademijske knjižnice popisana su djela hrvatskih autora koji su pisali latinskim jezikom. Od dva, tri ili više primjeraka tih djela u fondu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu barem jedan potječe iz obiteljske knjižnice Patačićevih. Povijesno djelo u šest knjiga, koje je napisao grof Juraj Ratkaj iz Velikog Tabora objavljeno je 1652. u Beču. Naslov mu je *Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae* i važan je izvor za proučavanje hrvatske povijesti. Spomenica o Ugarsko-ilirskom kolegiju, koju su napisali Juraj Patačić i Petar Crnković,⁵ objavljena je 1699. u Bologni pod naslovom *Gloria collegii Ungaro Illyrici Bononiae fundati*. Među polaznicima Ugarsko-ilirskoga kolegija u Bologni od njegova osnutka do 1699. godine zabilježeno je nekoliko zagrebačkih biskupa i plemića iz sjeverne Hrvatske. Iz obiteljske loze Patačić Kolegij su polazili Matija i Juraj, braća grofičina supruga Bartola Patačića. Teološka disertacija o Kristovu uskrsnuću, koju je napisao isusovac Matija Purulić tiskana je u Trnavi 1752.⁶ Iste go-

4 O ovim ćemo knjigama pisati u daljnjim odlomcima ovog rada.

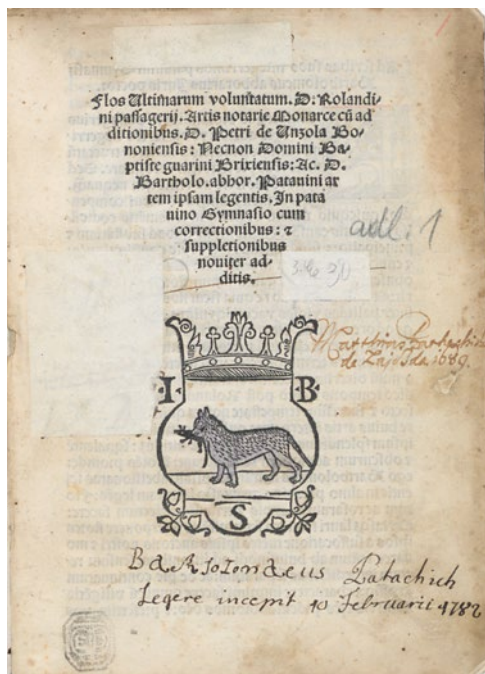
5 Juraj Patačić i Petar Crnković pisali su spomenicu kao zagrebački kanonici. Obojica su pohađali Ugarsko-ilirski kolegij u Bologni. Crnković je bio još i požeški prepošt, apostolski protonotar te rektor spomenutoga kolegija. Patačić je kasnije postao bosanskim biskupom (1703. – 1716.). S Eleonorom Patačić bio je rodbinski povezan kao stric njezina supruga Bartola.

6 U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu sačuvan je samo jedan primjerak Purulićeve disertacije o Kristovu uskrsnuću (RIIF-8^a-696) i na njemu je zabilježen rukopisni *ex libris* Baltazara Krčelića. U analima akademijske knjižnice (R 3559) Purulićeve disertacija nalazi se i na popisu Krčelićevih darova, ali i na popisu da-

dine u Beču je objavljeno djelo pavlina Josipa Bedekovića, u kojemu obrazlaže da je međimurska Štrigova bila rodno mjesto svetog Jeronima. Djelo je objavljeno pod naslovom *Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi in ruderibus Stridonis occultatum (...) cum vita ejusdem purpurati Dalmatae per a. r. p. Josephum Bedekovich*. Lučićevo djelo *De regno Dalmatiae et Croatiae libri* također je bilo na popisu darovanih knjiga grofice Patačić, međutim nije navedeno o kojem je izdanju riječ.⁷ Godine 1770. objavljena su dva Krčelićeva povijesna djela, koja su bila dio obiteljske knjižnice Patačićevih i do danas se čuvaju u Zbirci rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. U povijesnom djelu *De regnis Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae Notitiae praeliminares* Krčelić donosi pregled političke povijesti Hrvatske do 1606. godine. Prvi dio Krčelićeva djela o zagrebačkoj crkvi objavljen je 1770. godine pod naslovom *Historia cathedralis ecclesiae Zagrabiensis*. Djelo o povijesti zagrebačke crkve od 11. do 17. stoljeća Krčelić je dovršio još 1754. godine. Svoje povijesno djelo o zagrebačkoj crkvi Krčelić je pisao služeći se ostavštinom Pavla Rittera Vitezovića. Pravni pisac Josip Keresturi također je bio zastupljen kao autor u obiteljskoj knjižnici Patačićevih. Njegovo dvosveščano djelo *Introductio in opus collectionis normalium constitutorum* (Beč, 1788.) sadrži komentare o upravnim reformama i zakonima Josipa II. Polemički intonirana knjižica Tituša Brezovačkog *Authoris et reflexionum de cleri Zagrabiensis per nob. d. Hieronymum Szabadhedyi propositarum confutatio per ... Titum Brezovachky ... opposita* (Zagreb, 1793.) također je pripadala obitelj-

rova grofice Patačić. Vjerojatno je primjerak Purulićeve teološke disertacije izvorno pripadao Krčeliću, ali moguće da ga je posudio netko od obitelji Patačić pa je onda 1818. godine zajedno s drugim primjercima bio darovan akademskoj knjižnici.

7 Danas se u Zbirci rukopisa i starih knjiga čuvaju prvo (1666.) i treće amsterdamsko izdanje (1668.) te bečko izdanje (1758.) Lučićeva djela, objavljena samostalno. Osim ovih izdanja, u Zbirci rukopisa i starih knjiga čuva se i edicija *Scriptores rerum Hungaricarum*, u čijem je trećem svesku objavljeno Lučićevo povijesno djelo.

Sl. 2. Ex libris Patačićâ na naslovnoj stranici primjerka knjige iz 1502. Knjigu je čitao Eleonorin suprug Bartolomej (u. 1816./1817.), a prije njega čitao ju je Matija Patačić, uz čije je ime zapisana godina 1689. Matija Patačić (1665. – 1715.) bio je sin Nikole III (u. 1674.), protonotara Kraljevstva Hrvatske i Slavonije i brat Baltazara III i Jurja III. Baltazar III Patačić (1663. – 1719.) bio je podžupan Varaždinske, Zagrebačke i Križevačke županije. Juraj III Patačić (u. 1716.) bio je đakovački biskup. Bartol Patačić i njegova supruga Eleonora bili su posljednji članovi obitelji Patačić.

Izvor podataka: Rolandinus de Passagerijs. Flos ultimatum voluntatum. Venetiis: Johannes Baptista Sessa, 1. VIII. 1551. [i. e. 1502.]. Zbirka rukopisa i starih knjiga, RI-8°-78.

skoj knjižnici Patačićevih. U njoj autor piše protiv reforme koju je iznio svećenik Jeronim Szabadhedyi. Latinska zbirka pjesama akademskog profesora Franje Sebastijanovića *Poemata* (Budim, 1805.) i povijesno djelo Josipa Mikocija *Otiurum Croatiae liber unus* (Budim, 1806.) također su popisana u analima akademijske knjižnice. Mikocijevo povijesno djelo objavljeno je posthumno. Bivši isusovac, Mikoci je 1783. – 1798. godine djelovao kao akademijski knjižničar. S obiteljskom knjižnicom Patačićevih u tadašnju akademijsku knjižnicu prispjela su prva tri sveska djela *Illyricum sacrum*, objavljena u Veneciji. Isusovac Da-

niele Farlati nije jedini radio na opsežnom djelu o crkvenoj povijesti iako su prva tri objavljena pod njegovim imenom. Rad na djelu o crkvenoj povijesti započeo je Filippo Riceputi, nastavio ga Daniele Farlati, a nakon njega na djelu je radio Giacomo Coletti. U prva dva sveska autor donosi povijest Salonitanske crkve, a u trećem dijelu donosi povijest Splitske crkve. Vremenom su nabavljeni preostali svesci djela *Illyricum sacrum* tako da se u Zbirci rukopisa i starih knjiga čuva svih osam svezaka ovog povijesnog djela, koji su objavljeni 1750. – 1819. godine, zajedno s devetom knjigom Coletijevih opazaka, koju je tiskao Frane Bulić 1909. godine. U analima akademijske knjižnice na popisu darovanih naslova grofice Patačić našla su se tri naslova francuskih enciklopedijskih djela. *Encyclopedie ou Dictionnaire raisonne des sciences, des artes, et des metiers*, prvi naslov s popisa, obuhvaćao je sedamnaest svezaka. Vjerojatno se odnosi na prvo izdanje Francuske enciklopedije iako nigdje nije naznačena godina izdavanja. Drugi naslov na popisu obuhvaća jedanaest svezaka drugog izdanja Francuske enciklopedije koje je pod naslovom *Recueil de planches sur les sciences, les artes liberant et les artes mechaniques avec leur explication* izlazilo u Livornu 1771. – 1778. godine. Treći naslov na popisu obuhvaća dva sveska enciklopedijskog izdanja *Encyclopédie nouvelle portative ou Tableau general des Connoissances*, objavljenog u Parizu 1766. godine.

3. Knjige na hrvatskom jeziku iz zbirke obitelji Patačić

U nastavku teksta osvrnut ćemo se na deset naslova knjiga tiskanih hrvatskim jezikom, koji su zabilježeni u katalogu darovanih knjiga iz 1835. godine. Anonimni priručnik o uzgoju duda već smo spomenuli, a uz njega ćemo spomenuti još tri priručnika praktične namjene. Priručnik o uzgoju ovaca i duhana *Razgovor, y navuk od dersanya, y hranyenya ovacz zatem od obdelavanya duhana* (Zagreb, 1771.) napisao je

Jan Paul Vaclav. Priručnik s uputama o pomoći unesrećenima koji su životno ugroženi utapanjem, gušenjem ili ugrizom bijesne životinje objavljen je pod naslovom *Potverdyeni nachini, za vu vodi vtopljen, zadussene, y drugem nachinom neszrechne lyudi, najprilosnesse pomochi* (Zagreb, 1780.). Grof Franjo Oršić Slavetički napisao je djelo o uzgoju ptica i o postupanju s njima *Knisiczca od baratanya z finki* (Zagreb, 1798.). Osim praktičnih priručnika, u obiteljskoj knjižnici Patačićevih bila su i književna djela koja nabrajamo redosljedom njihova izlaženja. Nabožno djelo Tome Kempenca na kajkavski hrvatski preveo je jedan pavlin, a objavljeno je pod naslovom *Od naszleduvanya Kristussevoga* (Zagreb, 1760.). U povijesnoj kronici *Kronika aliti Szpomemek vszega szveta vekov na tri dele razdelyen* (Zagreb, 1762.) Pavao Ritter Vitezović opisuje razdoblje od postanka svijeta do 1762. godine. Slijede dva djela objavljena u Beču 1771. godine na hrvatskom jeziku. Prvo od njih je *Khinki nikoi kokhinkhinezianski* koje je prijevod izvornog djela francuskog opata Gabriela François Coyera objavljenog na francuskom jeziku, a posredno ga je s njemačkog na hrvatski preveo Valpovčanin Adam Tadija Blagojević. Drugo je kratak spjev *Pjesnik putnik*, u kojemu Blagojević piše o putovanju cara Josipa II. u Slavoniju njegovo je autorsko djelo. Portugalski isusovac Antonio Vieira autor je knjige propovijedi *Pet kamenov preche Davidove* (Zagreb, 1764.), koju je na hrvatski preveo zagrebački kanonik i biskupski vikar Juraj Reess. Djelo sadrži pet Vierinih propovijedi, koje su napisane kao stupnjevi počevši od samospoznaje do ufanja u vječnu radost. Osim pet Vierinih propovijedi, u djelu je otisnuta i propovijed o posljednjem sudu te propovijed isusovca Paula Segnerija. Prigodnica povodom instalacije požeškog župana Bartola 1805. godine sačuvana je u rukopisu (R 3281) i posljednja je na popisu djela na hrvatskom jeziku u obiteljskoj knjižnici. Sedam djela, koja su objavljena u Zagrebu, zabilježio je Adam Alojzije Baričević u kronološkom popisu izdanja zagrebačkih tiskara 1690.

– 1800.⁸ Na njegovu se popisu nije našao jedino priručnik o pomoći životno ugroženim osobama iz 1780. godine. Među naslovima djela na popisu iz 1835. godine zabilježen je još i Vrančićev peterojezični rječnik *Dictionarium quinque nobilissimum linguarum* (Venezia, 1595.). Od tri primjerka Vrančićeva rječnika, koji se danas čuvaju u Zbirci rukopisa i starih knjiga, vjerojatno bi primjerak b mogao potjecati iz obiteljske knjižnice Patačićevih iako pisani ekslibris ne upućuje ni na jednog člana obitelji Patačić. Primjerak a potječe iz Gajeve knjižnice, a primjerak c kupljen je u 20. stoljeću. Vitezovićevo djelo *Serbia illustrata* i prigodnica *Pisma u vrime poklada pivana u Poxegi godine 1805.* sačuvane kao rukopisna djela. Prvo je djelo sačuvano u prijepisu koji je 1755. godine izradio Ivan Patačić (1729. – 1773.), veliki župan križevački, a drugo je djelo spjevano povodom instalacije Eleonorina supruga Bartola Patačića za požeškog župana.

4. Zaključak

U radu smo donijeli pregled važnijih djela hrvatskih autora i djela pisanih hrvatskim jezikom koja su danas dio cjelokupnog knjižnog fonda Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, a za koja smo istraživanjem utvrdili da su 1818. godine pristigla kao dar grofice Eleonore Patačić. Potpuniji uvid u obiteljsku knjižnicu Patačićevih dobit ćemo temeljitim istraživanjem povijesti pojedinih primjeraka koji su danas integralni dio knjižnog fonda Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Na nekima od tih primjeraka članovi obitelji Patačić ostavili su *ex libris* sa svojim imenom i prezimenom.

8 Usp. BARIČEVIĆ, Adam Alojzij: *Catalogus librorum Zagrabiae impressorum ordine chronologico* (rukopis R 3175)

Literatura i izvori

- BARIČEVIĆ, Adam Alojzij: *Catalogus librorum Zagrabiae impressorum ordine chronologico* (Rukopis)
- CATALOGUS librorum quos Academiae Regiae Zagrabensis donaverunt ... anno 1818... (Rukopis)
- FANCEV, Franjo: *Kr. sveučilišna knjižnica u Zagrebu*. Zagreb : [s. n.], 1925.
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Arhiv Knjižnice, br. 1/1818. i br. 35/1835
- ROJNIĆ, Matko: *Nacionalna i sveučilišna biblioteka*. // Spomenica u povodu proslave 300 godišnjice Sveučilišta u Zagrebu I, Zagreb: Sveučilište, 1969., 573–623.